

Аҳоли Турмуш Даражасини Сифатини Оширишда Миграция Аҳамияти

Нишонова Сайёрахон Мамаджановна¹

Аннотация: Ҳозирги кунда ривожланаётган давлатларда Аҳолини кундалик ҳаётини миграциясиз тасаввур қилиш қийиндир. Республикамиз аҳолисини моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондиришда миграция катта аҳамиятга эга бўлиб келмоқда. Мақолада Аҳоли турмуш даражасини яхшилашда миграци роли ва аҳоли даромадларда хориждан келаётган пул ўтказмалари ҳақида сўз боради. Қиёсий статистик, таққослаш усуллардан фойдаланилди.

Калит сўзлар: Аҳоли даромадлари, аҳоли турмуш тарзи, олиб борилаёт ислохотлар, миграция, хориж давлатлари.

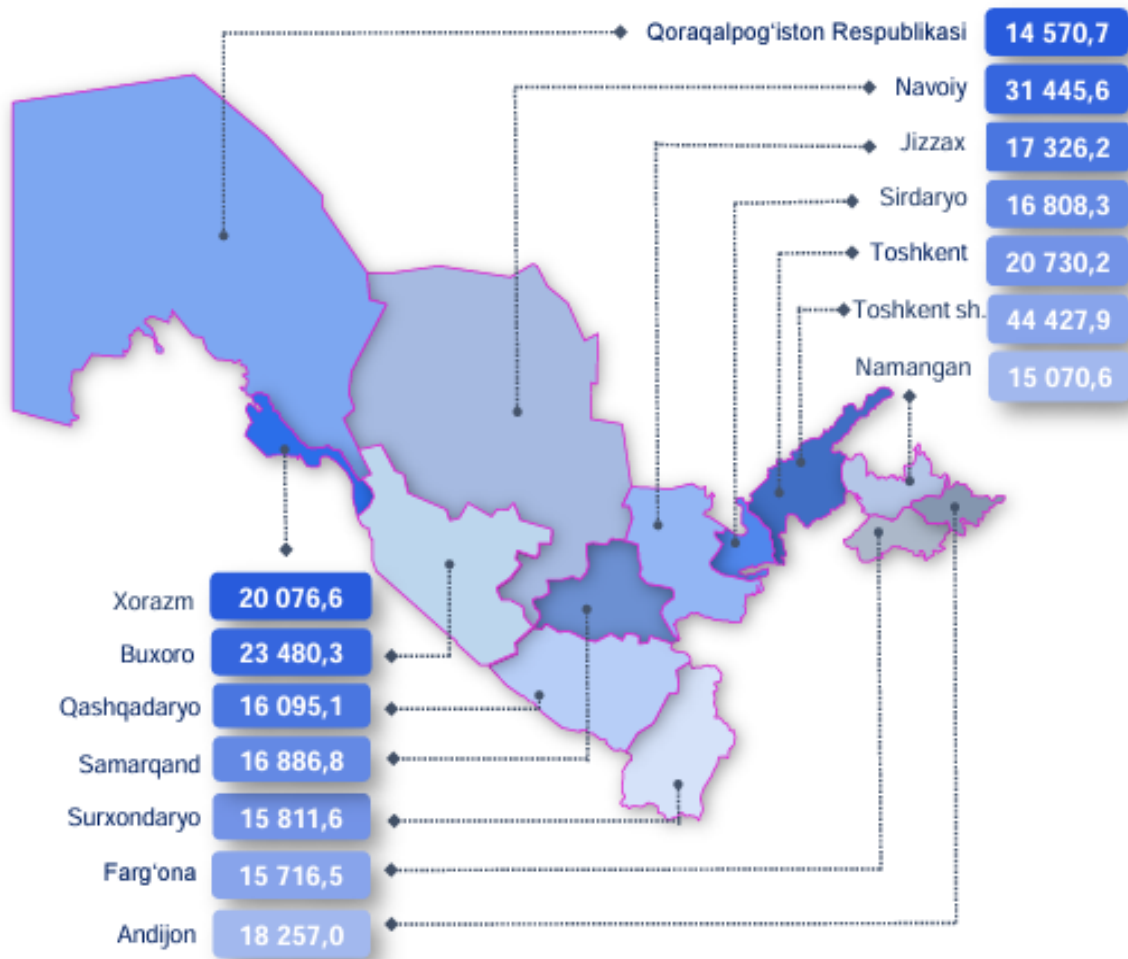
KIRISH. Аҳоли турмуш даражаси деганда, одамларнинг зарур моддий ва маънавий неъматлар билан таъминланганлиги, уларнинг истеъмоли ва эҳтиёжлари қондирилганлиги даражаси тушунилади. Турмуш даражаси:– тор маънода аҳолининг истеъмол эҳтиёжлари қондирилганлиги, истеъмолнинг даромад ва харажатлар билан таъминланишини; – кенг маънода инсонни ривожланиши даражасини (соғлиқ, эҳтиёжларни қондириш имкониятлари) ва унинг яшаш шарт-шароитларини (атрофмуҳит, хавфсизлик масалари) англатади. Аҳоли турмуш даражаси – ижтимоий-иқтисодий категория бўлиб, у кишиларнинг моддий ва маданий-маиший эҳтиёжи қондирилиши ва ижтимоий турмуш шароити яхшиланиб бориши каби тушунчаларни ўз ичига олади. Одатда аҳоли турмуш даражаси куйидагича таснифланади: – тўкин-сочинлик (инсон баркамол ривожланишини таъминловчи неъматлардан тўлиқ фойдаланиш имконияти); – меъёрли даража (инсон жисмоний ва интеллектуал қобилиятларини такрор ҳосил қилишини таъминловчи илмий асосланган оқилона истеъмол даражаси); – камбағаллик (иш кучини такрор ҳосил қилишда моддий неъматлардан уларнинг куйи чегараси доирасида фойдаланиш имконияти); – қашшоқлик (моддий неъматлардан биологик мезонлар асосида минимал даражада фойдаланиш).

MAQSAD VA UNI ASOSLASH; Иқтисодий адабиётларда аҳоли турмуш даражаси инсонларнинг моддий ва маънавий эҳтиёжларини қондириш даражаси сифатида талқин этилади. В.Н.Салин, Е.П. Шпаковскаялар “Аҳоли турмуш даражаси бу инсон фаолиятининг, энг аввало, реал ижтимоий-иқтисодий шароитлар йиғиндисини ифодаловчи мураккаб ва кўп қиррали категория бўлиб, ижтимоий тараққиётнинг муҳим тавсифи ҳисобланади”, – деб кўрсатади [2]. Аҳоли турмуш даражасига моддий, маънавий ва ижтимоий эҳтиёжларни қондириш даражаси сифатида қарашлар бор [3]. Бу таъриф кўпроқ турмуш даражасининг статистикасини тавсифлайди, ҳолбуки турмуш даражаси кўплаб омиллар таъсирида ўзгариб турувчи динамик жараёндир. Бир томондан, турмуш даражаси мунтазам ўзгариб турувчи турли неъматларга эҳтиёжларнинг таркиби ва миқдори билан белгиланади, иккинчи томондан, бозордаги товарлар ва хизматлар, аҳоли даромадлари, ходимлар иш ҳақларининг ҳолатидан келиб чиққан ҳолда эҳтиёжларни қондириш имконияти билан чекланиб қолади. Қ. Х. Абдурахмонов “турмуш даражаси” тушунчасининг мазмунини истеъмол соҳаси билан чеклайдиган муаллифлар нуқтаи-назарини тўғри деб ҳисоблайди. Унинг фикрича, турмуш даражаси деганда, аҳолининг зарур моддий ва номоддий неъматлар ва хизматлар билан таъминланиш даражаси, уларни истеъмол қилиш даражаси тушунилади [4].

¹ Кадрлар малакасини ошириш ва статистик тадқиқотлар институти мустақил изланувчиси

Hududlar bo'yicha aholi jon boshiga umumiy daromadlar hajmi
(2023-yilning yanvar-dekabr oylari bo'yicha, ming so'm)

1-расм Худудлар бўйича аҳоли жон бошига тўғри келадиган умумий даромадлар (сўмда).

ILMIY MUAMMONING TAVSIFI VA YECHIMI: Статистика агентлиги берган маълумотларга кўра республикада аҳоли жон бошига тўғри келадиган даромадлар ҳажми бўйича 2023 йил ҳисобида, биринчи навбатда пойтахтимиз Тошкент шаҳрига тўғри келди 44 427 минг сўмни ташкил этди. Навои вилоятида эса 31 445 минг ҳисобланиб, Бухоро 23 480 минг сўмни ҳосил қилди. Юқоридаги 2 та йирик шаҳар Тошкент, Навои энг ишлаб чиқариш ва саноат марказларидан ҳисобланиб шунга кўра энг кўп аҳоли даромадлари шу вилоятларга тўғри келади. Бухоро вилояти эса туризм марказларидан ҳамда нефтьни қайти ишлаш ва бир қанча йирик заводлар жойлашган худудлардан бири сифатида танилган. Энг кам миқдор Қорақалпоқистон Республикасида қайд этилиб 14 570 минг сўмни ташкил этди. Юқорида айтганимиздек аҳоли турмуш даражаси ишлаб чиқариш кучларини жойлашишига, табиий ресурсларга, маҳаллий инфратузилмаларни тараққий этгани билан ифодаланади.

Иқтисодчи олимлар фикрига кўра аҳоли даромадларини таркибида янги Ўзбекистон учун хос жиҳатларидан бири миграция катта аҳамиятга эса бўлиб қолмоқда. Шунингдек аҳоли турмуш даражаси ва сифатини оширишда меҳнат миграциясининг аҳамияти қуйидагилардан иборат:

1. Даромад манбаи: Меҳнат мигрантлари оилаларига юбораётган пул ўтказмалари уларнинг турмуш даражасини яхшилашга кўмаклашади. Бу даромадлар аҳолининг моддий фаровонлигини, истеъмол ва инвестиция даражасини оширади.

2. Инсон капиталини ривожлантириш: Миграция жараёнида ўзлаштирилган янги билим, малака ва тажриба мигрантлар қайтганда мамлакат иқтисодиёти ва ижтимоий тараққиётига хизмат қилади. Меҳнат мигрантлари орқали янги технология ва инновациялар трансфери юз беради.
3. Ишсизликни камайтириш: Меҳнат миграцияси ўз ўрнида мамлакат ичида ишсизликни камайтириш имконини беради. Бу орқали аҳолининг даромад манбаи ва турмуш шароитлари яхшиланади.
4. Ташқи савдо ва тўловлар баланснинг яхшиланиши: Меҳнат мигрантлари юбораётган пул ўтказмалари Ўзбекистоннинг ташқи тўловлар балансини яхшилайди. Бу эса макроиқтисодий барқарорлик ва мамлакат молиявий имкониятларини кенгайтиради.
5. Ижтимоий-маданий ривожланиш: Меҳнат миграцияси аҳоли ҳаёт тарзи, маданияти ва дунёқарашларининг кенгайишига олиб келади. Бу ижтимоий ривожланиш, кадрларнинг модернизациялашувига ёрдам беради.

Меҳнат миграцияси аҳоли турмуш даражаси ва сифатини оширишда муҳим манба ҳисобланади. Бироқ бунинг учун меҳнат миграциясини бошқариш, ҳуқуқий, иқтисодий ва институционал механизмларини такомиллаштириш зарур.

Йирик корхоналар ва саноат марказлари бўлган жойларда аҳоли даромадларини юқорилиги. Иш ўринлари ва даромад имкониятлари йирик корхоналарда меҳнат қилиш юқори ойлик иш ҳақи ва турмуш даражасини таъминлашида кўринади. Бундай ишлаш қишлоқ ва кичик шаҳарларга нисбатан кўпроқ иқтисодий имкониятлар беради. Шунингдек йирик саноат корхоналари ўрнашган ҳудудларда ижтимоий-сиёсий барқарорлик юқори бўлади.

Ҳозирги кунда давлатимизда олиб борилаётган ҳудудий ривожланиш дастурлари Йирик корхоналар жойлашган ҳудудларда давлат томонидан имтиёзлар, ижтимоий ривожланиш дастурлари амалга оширилмоқда, бу эса ўз навбатда одамларнинг ўз жойида эҳтиёжларини қондиришини таъминлайди. Шундай қилиб, йирик корхоналар ва саноат марказлари атрофида яшовчи аҳоли миграциясининг пасайиши олиб келиб бу ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланганлиги ҳамда ишлаш ва яшаш шароитларининг яхшилиги билан изоҳланади.

Хулоса

Аҳолини даромадини ошириш турмуш даражасини яхшилашда мавжуд имкониятлардан фойдаланиш, завод фабрикалар қуриш лозим. Саноатни ривожлантириш. Ер, сув, энергия, хомашё ва бошқа ресурсларни самарали ва барқарор истифода этишга асосланган янги корхоналар қуришга инвестициялар жалб қилиш мақсадга мувофиқ ҳисобланади.

Кўшилган қиймати юқори бўлган юксак технологияли ва инновацион маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ривожлантириш. Маҳаллий хомашёни чуқур қайта ишлаш, юқори қўшилган қийматга эга маҳсулотлар ишлаб чиқаришни ташкил этиш.

Инсон капиталини ривожлантириш орқали илмий-ишлаб чиқаришни қўллаб-қувватлаш. Кадрлар салоҳиятини оширишга қаратилган чора-тадбирлар юқори малакали мутахассисларни жалб қилиш ва уларни сақлаб қолиш механизмларини яратиш. Илмий-педагогик ходимлар учун муносиб иш шароитлари ва ижтимоий кафолатларни таъминлаш. Ёш олимлар ва тадқиқотчиларни қўллаб-қувватлаш дастурларини ишлаб чиқиш.

Миграция имкониятларини кенгайтиш меҳнат бозорига кириб келаётган ёшларни касб-хунарга ўргатиб малакали мутахассис таёрлаб хорижга ишга жўнатиш дастурларини ишлаб чиқиш, ва миграция масалаларни такомиллаштириш.

Адабиётлар:

1. Н. И. Рустамо “Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар” илмий электрон журнали. № 5, сентябрь-октябрь, 2015 йил, .www.iqtisodiyot.uz
2. Салин В.Н., Шпаковская Е.П. Социально-экономическая статистика. М., 2001. с. 399.

3. Дагбаева С.Д. Уровень жизни населения: пути решения проблемы бедности. Улан-Удэ., 2008. с.35.
4. Абдурахмонов Қ.Х. Меҳнат иқтисодиёти. Тошкент, “Меҳнат” 2009. 357- б.
5. Рабиев. Б. Аёллар уй миграциясини тартибга солиш бўйича Филиппин тажрибаси/Society, Gender and Family in Central Asia international academic peer reviewed journal/2024/2 (11)/DOI: 26739/2118-9998.

